

The Prevalence and Associated Factors of Hand Dermatitis in Cleaners at A Cleansing Service Company in Bangkok.

Rachaya Harntunyapong MD,

Pornarong Chotiwan MD,

Wiroj Jiamjarasrangsri MD,

Praneet Sajjaghareonpong MD.

ABSTRACT :

HARNTUNYAPONG R*, CHOTIWAN P*, JIAMJARASRANGSRI W*, SAJJAGHAREONPONG P.**
THE PREVALENCE AND ASSOCIATED FACTORS OF HAND DERMATITIS IN CLEANERS AT A
CLEANSING SERVICE COMPANY IN BANGKOK. THAI J DERMATOL 2009; 25: 163-176.

** DEPARTMENT OF PREVENTIVE AND SOCIAL MEDICINE, FACULTY OF MEDICINE
CHULALONGKORN UNIVERSITY.*

*** INSTITUTE OF DERMATOLOGY, BANGKOK, THAILAND.*

The aim of this study is to determine the prevalence and associated factors of hand dermatitis in cleaners at a cleansing service company. A cross-sectional survey was conducted during April 2008 from 552 cleaners aged ≥ 18 years old. Data were collected by self administrated questionnaire and physical examination in cleaners, the diagnose was making when 2 or more of signs and symptoms of the following erythema, vesicle, papule, serum oozing, scale, fissure, lichenification, urticaria, and itching or burning. Totally 434 recruits were participated in the study, with the participation rate of 78.6 %.

The results shown that the prevalence of hand dermatitis between March 2007 to April 2008 was 13.4 %. The most prevalence of hand dermatitis also show that female were more often affected than male and most frequency in young cleaners with age ≤ 30 years old and shorter duration of work. Factors which were statistically significant associated with hand dermatitis were history of atopy, family history of atopy, duration for gloves used and chemical exposure such as benzalkonium and ethoxylated nonylphenol substance in floor cleanser, whereas age, sex, duration of year work, washing and activities after work were not shown significantly relation with hand dermatitis.

In conclusion, this study showed that hand dermatitis was association with atopic history, occupational exposure (benzalkonium, ethoxylated nonylphenol). Employers and physicians at this workplace should pay attention to the prevention and surveillance of hand dermatitis.

Key words : Prevalence, Hand Dermatitis, Cleaners

บทคัดย่อ :

รชยา หาญชัยพงษ์*, พรณรงค์ โชติวรรณ *, วิโรจน์ เจียมจรัสรัมย์ *, ประณีต สัจจะเจริญพงษ์ **.ความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือของพนักงานทำความสะอาดในบริษัทรับจ้างทำความสะอาดแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร. วารสารโรคผิวหนัง 2552; 25: 162-176.

*ภาควิชาเวชศาสตร์ป้องกันและสังคม คณะแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**สถาบันโรคผิวหนัง กรมการแพทย์

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือของพนักงานทำความสะอาดในบริษัทรับจ้างทำความสะอาดแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง กลุ่มตัวอย่างเป็นพนักงานทำความสะอาดในบริษัทรับจ้างทำความสะอาดแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร โดยเป็นพนักงานทำความสะอาดในบริษัทเดียวกัน ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 552 คน การเก็บข้อมูลช่วงเดือนเมษายน 2551 ทำโดยใช้แบบสอบถามและตรวจร่างกายซึ่งมีเกณฑ์การวินิจฉัยอย่างน้อยสองอาการประกอบด้วย ผื่นแดง (erythema) ตุ่มน้ำ (vesicle) ตุ่มแดง (papule) มีน้ำเหลืองซึม (serum oozing) สะเก็ด (scale) มีรอยแตก (fissure) ผื่นหนังหนา ทำให้เห็นลายเส้นของผิวหนังชัดเจน (lichenification) ผื่นนูนแดงเป็นปื้น (คล้ายลมพิษ) และอาการแสบหรือคัน โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 434 คน เข้าร่วมการศึกษาในครั้งนี้ คิดเป็นอัตราเข้าร่วมการศึกษาร้อยละ 78.6

ผลการศึกษาพบว่า ความชุกของการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือในพนักงานทำความสะอาดระหว่าง มีนาคม 2550 ถึง เมษายน 2551 เท่ากับร้อยละ 13.4 ผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือพบในเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่เกิดขึ้น

ในคนอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี คนที่มีประสบการณ์การทำงานน้อยมีโอกาสดังกล่าวได้มากกว่า และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ประวัติภูมิแพ้ ประวัติภูมิแพ้ในครอบครัว ระยะเวลาการใส่ถุงมือในแต่ละครั้ง และการสัมผัสสาร Benzalkonium และ Ethoxylated nonylphenol ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญในน้ำยาถูพื้น ส่วนปัจจัยอื่น เช่น เพศ อายุ ประสบการณ์การทำงาน การล้างมือ การใช้ถุงมือ และกิจกรรมที่ทำนอกเวลางาน ไม่มีความสัมพันธ์กับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

โดยสรุปจากการศึกษาพบว่า ประวัติภูมิแพ้ การสัมผัสสารในที่ทำงานและระยะเวลาในการใส่ถุงมือ มีความสัมพันธ์กับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ ดังนั้นพนักงานจึงควรได้รับความสนใจในการป้องกันและเฝ้าระวังจากบริษัทหรือผู้ที่มีหน้าที่ในการดูแลสุขภาพ

คำสำคัญ: ความชุก, ผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ, พนักงานทำความสะอาด

บทนำ

ปัจจุบันโรคผิวหนังจากการประกอบอาชีพเป็นโรคที่พบได้บ่อย และเป็นโรคผิวหนังที่เกิดขึ้นหรือเป็นมากขึ้นหลังจากทำงาน โดยมีสารที่สัมผัสหรือสิ่งกระตุ้นในการทำงานเป็นสาเหตุทำให้เกิดโรค และมากกว่าร้อยละ 90 เป็นผื่นผิวหนังอักเสบจากการสัมผัส¹ ส่วนของร่างกายที่เกิดผื่นผิวหนังอักเสบมาก คือ บริเวณมือ พบร้อยละ 30 แม้ว่าผื่นผิวหนังอักเสบส่วนใหญ่ไม่เป็นอันตรายถึงชีวิต แต่ทำให้มีการสูญเสียทั้งทางด้านบุคลิกภาพและงบประมาณ ส่วนอาชีพที่สัมผัสกับงานลักษณะเปียกชื้นนั้นมีโอกาสเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือสูงมากเมื่อเทียบกับอาชีพอื่น เช่น บุคลากรทางการแพทย์ ช่างทำผม พนักงานในอุตสาหกรรมเกี่ยวกับอาหาร เกษตรกร และพนักงานทำความสะอาด จากอาชีพเหล่านี้ ได้มีการทำการศึกษามาพอสมควรแล้ว ยกเว้นในพนักงานทำความสะอาดซึ่งยังมีการศึกษาน้อยทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมีเป้าหมายในการหาความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือในพนักงานทำความสะอาด ซึ่ง

เป็นอาชีพที่เสี่ยงต่อการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบ และเนื่องจากปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาสำคัญ ทำให้มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตไม่ว่าจะเป็นการทำงานซึ่งจะทำให้คิดเชื้อโรคได้ง่ายขึ้น หรือผลกระทบต่อชีวิตประจำวันได้ และสามารถส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของผู้ป่วยและ ภาวะเศรษฐกิจทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงมีแนวคิดที่จะต้องศึกษาถึงเพื่อที่จะได้ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาสภาพปัญหาในภาพรวม แล้วนำไปสู่การวางแผนเพื่อป้องกัน การเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาระบบเชิงพรรณนา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง (Cross sectional descriptive study) ของพนักงานทำความสะอาดที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ในบริษัทรับจ้างทำความสะอาดแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ทั้งหมด 552 คน ทำการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนเมษายน 2551 โดยการส่งแบบสอบถามชนิดตอบด้วยตนเอง โดยเนื้อหาประกอบด้วยปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยปัจจัยด้านการทำงาน และปัจจัยด้านการทำงานบ้าน จากนั้นทำการ

วิเคราะห์แยก พนักงานออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรก คือ กลุ่มที่ตอบแบบสอบถามว่าเคยมีอาการทางผิวหนัง ส่วนกลุ่มที่ 2 ตอบว่าไม่เคยมีอาการทางผิวหนัง จากนั้นคัดเลือกเฉพาะกลุ่มที่ตอบว่าเคยมีอาการทางผิวหนัง แล้วทำการชักประวัติ จากแบบฟอร์มการวินิจฉัยผื่นผิวหนัง อักเสบบริเวณมือ โดยใช้เกณฑ์ในการวินิจฉัย คือ มีอาการและอาการแสดงดังต่อไปนี้อย่างน้อยสองอาการ ประกอบด้วย ผื่นแดง (erythema) คุ่มน้ำ (vesicle) คุ่มแดง (papule) มีน้ำเหลืองซึม (serum oozing) สะเก็ด(scale) มีรอยแตก (fissure) ผื่นหนังหนา ทำให้เห็นลายเส้นของผิวหนังชัดเจน (lichenification) ผื่นนูนแดงเป็นปื้น (คล้ายลมพิษ) และอาการแสบหรือคัน² และตรวจร่างกาย (ผิวหนังบริเวณมือ) จากนั้นทำการวิเคราะห์ โดยนำเสนอข้อมูล เป็นอัตราความชุกของผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ สถิติที่ใช้ในการประเมินผลใช้ สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงวิเคราะห์ แบบ Chi-square test หรือ Fisher' exact test

ผลการศึกษา

การนำเสนอผลงานวิจัยเรื่อง ความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือของพนักงานทำความสะอาดในบริษัทรับจ้างทำความสะอาดแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร นำเสนอโดยบรรยายประกอบตาราง แบ่งเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ข้อมูลลักษณะการทำงาน

ส่วนที่ 3 ข้อมูลสภาพการทำงานบ้าน

ส่วนที่ 4 ความชุกและข้อมูลเกี่ยวกับผื่นผิวหนัง อักเสบบริเวณมือ

ส่วนที่ 5 ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือของพนักงานทำความสะอาดในบริษัทรับจ้างทำความสะอาด

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ประชากรกลุ่มศึกษา เป็นพนักงานทำความสะอาดในบริษัทรับจ้างทำความสะอาดแห่งหนึ่ง จากประชากรตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 552 คน มีผู้ตอบแบบสอบถามกลับทั้งสิ้น 434 คน คิดเป็นร้อยละ 78.6

ประชากรกลุ่มศึกษาส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง (ร้อยละ 88.0) อายุเฉลี่ยโดยรวมทั้งเพศชายและเพศหญิง 39.6 ปี มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 9.4 ปี ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 31 ถึง 50 ปี (ร้อยละ 67.5) ส่วนประวัติการเป็นภูมิแพ้ โรคที่พบมากที่สุดคือ ผื่นผิวหนังอักเสบจากภูมิแพ้ (ร้อยละ 9.0) รองลงมาคือเยื่อตาอักเสบจากภูมิแพ้ (ร้อยละ 8.0) และภูมิแพ้ทางจมูก (ร้อยละ 7.8) ตามลำดับส่วนประวัติการเป็นภูมิแพ้ในครอบครัวพบ ร้อยละ 6.2 และประวัติผื่นแพ้โลหะพบว่าโลหะที่แพ้ส่วนใหญ่ คือ ส้มหู ดังตารางที่

1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ (n=434)		
หญิง	382	88.0
ชาย	52	12.0
อายุ (n=434)		
≤ 30 ปี	97	20.1
31-40 ปี	142	32.7
41-50 ปี	151	34.8
≥ 51 ปี	54	12.4
ประวัติการเป็นภูมิแพ้		
ผื่นผิวหนังอักเสบจากภูมิแพ้ (n=424)	38	9.0
หอบหืด (n=424)	19	4.5
ภูมิแพ้ทางจมูก(n=424)	33	7.8
เยื่อตาอักเสบจากภูมิแพ้ (n=423)	34	8.0
ประวัติภูมิแพ้ในครอบครัว (n=421)	26	6.2
ประวัติการแพ้โลหะ (n=419)	84	20.0

ส่วนที่ 2 ข้อมูลสภาพการทำงาน

จากข้อมูลอายุการทำงานของประชากรกลุ่มศึกษาพบว่า มีระยะเวลาทำงานอยู่ในช่วง 2-4 ปี มากที่สุด (ร้อยละ 28.3) ส่วนใหญ่ทำงาน 6 วันต่อสัปดาห์ (ร้อยละ 48.7) ส่วนหน้าที่ในการรับผิดชอบของพนักงานทำความสะอาด พบว่าทำหน้าที่ในการทำความสะอาดพื้นมากที่สุด ส่วนใหญ่มีการล้างมือ 6 ถึง 10 ครั้งต่อวัน (ร้อยละ

57.4) มีการใช้ถุงมือขณะทำงาน (ร้อยละ 84.5) จำนวนการใช้ถุงมือส่วนใหญ่ใช้ 3 ถึง 5 คู่ต่อวัน (ร้อยละ 59.9) ส่วนมากใส่ถุงมือน้อยกว่า 2 ชั่วโมงต่อครั้ง (ร้อยละ 78.3) ส่วนการสัมผัสสารเคมีระหว่างปฏิบัติงาน พบว่า มีการสัมผัส สบู่ สบู่เหลว แชมพู มากที่สุด รองลงมา คือ ผงซักฟอก น้ำยาถูพื้น ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ข้อมูลสภาพการทำงาน

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
ระยะเวลาการทำงาน (n=434)		
≤ 1 ปี	106	24.4
2 - 4 ปี	123	28.3
5 - 7 ปี	71	16.4
8 - 10 ปี	59	13.6
≥ 11 ปี	75	17.3
จำนวนวันทำงาน(n=429)		
≤ 5 วันต่อสัปดาห์	176	41.0
6 วันต่อสัปดาห์	209	48.7
7 วันต่อสัปดาห์	44	10.3
การล้างมือ (n=399)		
≤ 5 ครั้งต่อวัน	97	24.3
6 - 10 ครั้งต่อวัน	229	57.4
11- 15 ครั้งต่อวัน	53	13.3
≥ 16 ครั้งต่อวัน	20	5.0
การใช้ถุงมือ (n=425)		
ใช่	359	84.4
ไม่ใช่	13	3.1
ใช้บางครั้ง	53	12.5
จำนวนถุงมือ (n=289)		
≤ 2 คู่	36	12.4
3 - 5 คู่	173	59.9
6 - 8 คู่	59	20.4
≥ 9 คู่	21	7.3
ระยะเวลาการใช้ถุงมือแต่ละครั้ง (n=420)		
น้อยกว่า 2 ชั่วโมง	329	78.3
2 ชั่วโมงขึ้นไป	50	11.9
ไม่ทราบ	41	9.8

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
การสัมผัสสารเคมีในที่ทำงาน		
ผงซักฟอก (n=416)	402	96.6
น้ำยาล้างห้องน้ำ(n=416)	343	82.5
น้ำยาเช็ดกระจก(n=416)	386	92.8
น้ำยาถูพื้น(n=416)	388	93.3
สบู่,สบู่เหลว,แอมพู(n=416)	405	97.4
น้ำยาลงเคลือบเงา(n=410)	187	45.6
น้ำยาทำความสะอาดเฟอร์นิเจอร์ (n=415)	347	83.6

ตารางที่ 3 ข้อมูลสภาพการทำงานบ้าน

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
สารเคมีที่สัมผัสในบ้าน		
ผงซักฟอก (n=411)	384	93.4
น้ำยาล้างห้องน้ำ (n=411)	346	84.2
น้ำยาล้างจาน (n=411)	389	94.6
สบู่,สบู่เหลว,แอมพู (n=411)	405	98.5
กิจกรรมที่ทำนอกเวลางาน		
ซักผ้า (n=414)	353	85.5
ล้างจาน (n=414)	353	85.5
เลี้ยงเด็กอายุต่ำกว่า 4 ปี (n=414)	38	9.2
ทำสวน (n=414)	64	15.5
ทำอาหาร (n=414)	280	67.6

ตารางที่ 4 ความชุกและข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ

ลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
เป็นผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา (n=434)	58	13.4
เคยไปพบแพทย์เมื่อเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ(n=58)	24	41.4
ประวัติการซื้อยามาทาเอง (n=58)		
ไม่เคย	18	31.1
บางครั้ง	34	58.6
ทุกครั้ง	6	10.3
ช่วงฤดูกาลที่ทำให้เป็นผื่นมากขึ้น (n=58)		
ฤดูร้อน	25	43.2
ฤดูหนาว	10	17.2
ฤดูฝน	10	17.2
ไม่ทราบ	13	22.4
บริเวณที่เกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ (n=58)		
มือทั้ง 2 ข้าง (n=58)	43	75.4
มือข้างเดียว(n=58)	11	19.3
หลังมือ (n=58)	20	35.1
ฝ่ามือ (n=58)	24	42.1
นิ้วมือ (n=58)	22	38.6
ผลกระทบต่องาน (n=58)		
ไม่มีผลกระทบ	52	89.7
ต้องเปลี่ยนหน้าที่	2	3.4
หยุดทำงาน	1	1.7
อื่นๆ	3	5.2
ผลกระทบต่องานประจำวัน		
ผลกระทบต่องานบ้าน (n=58)	12	20.7
ผลกระทบต่ออารมณ์ (n=58)	28	48.3
ผลกระทบต่องาน (n=58)	6	10.3

ส่วนที่ 3 ข้อมูลสภาพการทำงานบ้าน

จากข้อมูลการของประชากรกลุ่มศึกษา ที่มีการสัมผัสสารเคมีที่ใช้ในบ้าน พบว่าส่วนใหญ่ มีการสัมผัส สบู่ สบู่เหลว แชมพู (ร้อยละ 98.5) รองลงมา คือ น้ำยาล้างจาน (ร้อยละ 94.6) และผงซักฟอก (ร้อยละ 93.4) ตามลำดับ ดังตารางที่ 3

ส่วนที่ 4 ความชุกและข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ

ความชุกของการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือของประชากรกลุ่มศึกษาในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา(เมษายน 2550-เมษายน 2551) คิดเป็นความชุกร้อยละ 13.4 (58/434) มากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ป่วยที่ไม่เคยไปพบแพทย์เพื่อทำการรักษา (ร้อยละ 58.6) ช่วงฤดูร้อนจะเกิดปัญหาผื่นมากที่สุด (ร้อยละ 43.2) ตำแหน่งของการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบ ส่วนใหญ่เป็นที่มือทั้ง 2 ข้าง (ร้อยละ 75.4) และมักเป็นบริเวณฝ่ามือ (ร้อยละ 42.1) ส่วนอาการและอาการแสดงที่พบส่วนมาก มีอาการคัน (ร้อยละ 87.9) รองลงมาคือ ผื่นแดง (ร้อยละ 84.5) และผิวแห้ง

แตก (ร้อยละ 48.3) ตามลำดับ ส่วนใหญ่ไม่มีผลกระทบต่อการทำงาน ยังสามารถทำงานได้ตามปกติ (ร้อยละ 89.7) แต่มีผลกระทบต่ออารมณ์บ้าง (ร้อยละ 48.3) ดังตารางที่ 4

ส่วนที่ 5 ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ

5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคลกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ

จากการทดสอบความสัมพันธ์โดยใช้ Chi square ระหว่างปัจจัยด้านบุคคลกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ พบว่า เพศ อายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} > 0.05$) ส่วนประวัติเกี่ยวกับภูมิแพ้ (atopy) ได้แก่ ผื่นผิวหนังอักเสบจากภูมิแพ้ หอบหืด ภูมิแพ้ทางจมูก เชื้อบูตาอักเสบจากภูมิแพ้ และประวัติภูมิแพ้ในครอบครัว มีความสัมพันธ์กับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.01$) ดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคลกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ

ลักษณะ	จำนวน	จำนวนคนที่เป็นผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ	
		จำนวน(ร้อยละ)	p-value
เพศ			
ชาย	50	4(8.0)	0.205
หญิง	370	54(14.6)	
อายุ			
≤ 30	84	15(17.9)	0.164
31-40	136	19(14.0)	
41-50	148	16(10.8)	
≥ 51	52	8(15.4)	

ลักษณะ	จำนวน	จำนวนคนที่เป็ฯผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ	
		จำนวน(ร้อยละ)	p-value
ประวัติเกี่ยวกับภูมิแพ้			
ผื่นผิวหนังอักเสบจากภูมิแพ้	37	20(54.1)	< 0.01*
หอบหืด	19	8(42.1)	< 0.01*
ภูมิแพ้ทางจมูก	33	20(60.6)	< 0.01*
เยื่อบุตาอักเสบจากภูมิแพ้	34	17(50.0)	< 0.01*
ประวัติภูมิแพ้ในครอบครัว	24	7(29.2)	0.014*

* = มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการทำงานกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ

ลักษณะ	จำนวน	จำนวนคนที่เป็ฯผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ	
		จำนวน(ร้อยละ)	p-value
ระยะเวลาการทำงาน			
≤ 6 ปี	274	41(15.0)	0.348
> 6 ปี	146	17(11.6)	
การล้างมือ			
≤ 8 ครั้งต่อวัน	225	27(12.0)	0.304
> 8 ครั้งต่อวัน	169	31(18.3)	
การใช้ถุงมือ			
≤ 4 คู่ต่อวัน	165	36(21.8)	0.407
> 4 คู่ต่อวัน	143	22(15.4)	
ระยะเวลาในการใช้ถุงมือ			
≤ 2 ชั่วโมงต่อครั้ง	329	32(9.9)	< 0.01*
> 2 ชั่วโมงต่อครั้ง	50	19(38.0)	
ไม่ทราบ	41	7(17.5)	
สารในที่ทำงาน			
ผงซักฟอก	394	55(14)	0.432
น้ำยาล้างห้องน้ำ	336	50(14.9)	0.406
น้ำยาเช็ดกระจก	378	51(13.5)	0.169

ลักษณะ	จำนวน	จำนวนคนที่เป็นผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ	
		จำนวน(ร้อยละ)	p-value
น้ำยาถูพื้น	381	50(13.1)	0.039*
สบู่	397	57(14.4)	1.00
น้ำยาเช็ดเฟอร์นิเจอร์	340	48(14.1)	0.863
น้ำยาลงเคลือบเงา	182	31(17.0)	0.176

* = มีนัยสำคัญทางสถิติ

5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการทำงานกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ

จากการทดสอบความสัมพันธ์ ระหว่างการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือกับปัจจัยด้านการทำงานและกิจกรรมในที่ทำงาน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ประกอบด้วย ระยะเวลาในการใช้ถุงมือ (p-value <0.01) และการสัมผัสสารเคมี ได้แก่ น้ำยาถูพื้น (p-value <0.05) ดังตารางที่ 5.2

5.3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการทำงานบ้านกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ

จากการทดสอบความสัมพันธ์ ระหว่างการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือกับปัจจัยด้านการทำงานบ้าน และกิจกรรมที่ทำนอกเวลางาน พบว่าสารเคมีที่ใช้ในบ้าน ได้แก่ ผงซักฟอก น้ำยาล้างห้องน้ำ น้ำยาล้างจาน สบู่ สบู่เหลว แชมพู และกิจกรรมที่ทำนอกเวลางานหรือทำที่บ้าน ได้แก่ การซักผ้า ล้างจาน เลี้ยงเด็กอายุต่ำกว่า 4 ปี ทำสวน และทำอาหาร ไม่มีความสัมพันธ์กับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังตารางที่ 5.3

ตารางที่ 5.3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการทำงานบ้านกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ

ลักษณะ	จำนวน	จำนวนคนที่เป็ผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ	
		จำนวน(ร้อยละ)	p-value
สารที่ใช้ในบ้าน			
ผงซักฟอก	377	54(14.3)	0.778
น้ำยาล้างห้องน้ำ	338	48(14.2)	0.803
น้ำยาล้างจาน	382	57(14.9)	0.335
สบู่,สบู่เหลว,แชมพู	397	57(14.4)	1.00
กิจกรรมที่ทำนอกเวลางาน			
ซักผ้า	347	48(13.8)	0.771
ล้างจาน	348	52(14.9)	0.214
เลี้ยงเด็กอายุต่ำกว่า 4 ปี	38	8(21.1)	0.191
ทำสวน	64	8(12.5)	0.699
ทำอาหาร	130	34(12.4)	0.15

* = มีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า อัตราความชุกของการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือของพนักงานทำความสะอาดในบริษัทรับจ้างทำความสะอาดแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ในช่วง 12 เดือน เท่ากับร้อยละ 13.4 ซึ่งเป็นความชุกที่ต่ำเล็กน้อย เมื่อเทียบกับการศึกษาในต่างประเทศ เช่น จากการศึกษาของ Meding B และคณะ³ ซึ่งได้ทำการรวบรวมรายงานพบว่า ความชุกของการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบของพนักงานทำความสะอาดในช่วง 1 ปีที่ผ่านมาเท่ากับร้อยละ 21.3 เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเกิดจากการที่พนักงานบางส่วนจำไม่ได้ชัดเจนว่าตนเองเคยมีผื่นหรือไม่ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมาอาจลืมหรือตอบว่าไม่เคยมีอาการ บางรายอาจเกรงว่าจะมีผลต่อการทำงานของตัวเอง หรืออาจมีผลจากปัจจัยอื่นๆมาเกี่ยวข้อง เช่น ผู้มี

ความผิดปกติอาจย้ายตำแหน่งหรือย้ายงานไปก่อน รวมไปถึงความแตกต่างของค่าจำกัดความที่ใช้ในการวินิจฉัยอาการผิดปกติและวิธีการเก็บข้อมูล ทำให้การรายงานความชุกของแต่ละการศึกษามีค่าแตกต่างกัน

อาการผิดปกติที่เกิดขึ้นมักพบในเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เนื่องจากพนักงานทำความสะอาดส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง หรือถ้าเปรียบเทียบกับการศึกษาของอาชีพอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ มีการสัมผัสความเปียกชื้นเป็นประจำ เช่น ในการศึกษาของ Soder S. และคณะ⁴ ที่ศึกษาในคนทำอาหาร พบความชุกในเพศหญิงมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 84 และร้อยละ 16 ตามลำดับ) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เชื่อว่าเกิดจากเพศหญิงมีการสัมผัสลักษณะงานที่เปียกชื้นบ่อยกว่าเพศชาย เช่น ทำงานบ้านหลังจากเลิกงานแล้ว ไม่ว่าจะเป็น การล้างจาน ซักผ้า หรือ การเลี้ยงเด็ก เป็นต้น

และพบว่า 1 ใน 3 เคยไปพบแพทย์เมื่อเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ ซึ่งประวัติการไปพบแพทย์ต่ำกว่าการศึกษาของ Meding B. และคณะ⁵ ที่ทำในประเทศสวีเดน แสดงให้เห็นว่าอาการที่เกิดขึ้นอาจมีความรุนแรงน้อยกว่าต่างประเทศ หรือไม่สะดวกที่จะมารับการรักษาเพราะไม่สามารถลางานได้ โดยประมาณครึ่งหนึ่งของพนักงานส่วนใหญ่ซื้อยามาทาเอง ที่สำคัญคือในประเทศไทยสามารถซื้อได้ง่ายกว่าต่างประเทศ เช่น สามารถซื้อ topical steroid ได้ตามร้านขายยา ส่วนช่วงฤดูกาลที่พบปัญหามากที่สุด ส่วนใหญ่มักเป็นช่วงฤดูร้อน (ร้อยละ 43.2) อาจเป็นเพราะอากาศร้อนโดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ทำให้มีเหงื่อออกมาก จึงทำให้เกิดการระคายเคืองหรือเกิดการอักเสบขึ้นได้ เวลาใส่ถุงมือขณะทำงาน

เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือนั้น พบว่า ผู้ที่มีประวัติภูมิแพ้ และประวัติภูมิแพ้ในครอบครัว มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกันในหลายการศึกษา^{4,6,7} ส่วนปัจจัยด้านการทำงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ระยะเวลาในการใส่ถุงมือแต่ละครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Jungbauer, F.H.W. และคณะ⁸ พบว่า คนที่ใส่ถุงมือมากกว่า 2 ชั่วโมงจะทำให้มืออักเสบเกิดการระคายเคืองต่อผิวหนัง หรือทำให้เกิดเชื้อราได้ง่าย และอาจเกิดจากการแพ้ถุงมือเองซึ่งต้องอาศัยการทดสอบ Patch test ร่วมด้วย การสัมผัสสารเคมีในที่ทำงาน พบว่า การสัมผัสน้ำยาถูพื้นมีความสัมพันธ์กับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งน้ำยาถูพื้นมีส่วนประกอบที่สำคัญคือ Benzalkonium chloride และ Ethoxylated nonylphenol เมื่อมีการสัมผัสเป็นประจำเป็นสาเหตุทำให้เกิดผื่น

ผื่นผิวหนังอักเสบได้^{9,10,11} ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Suneja T และคณะ⁹ ทำการทดลองในบุคลากรทางการแพทย์พบว่าสารที่พบบ่อยและเป็นปัจจัยทำให้เกิดผื่นผิวหนังอักเสบจากการทำงาน ได้แก่ Benzalkonium chloride

ส่วนปัจจัยด้านการทำงานบ้าน พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือ ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ Nilsson และคณะ¹² ที่พบว่า การปลูกต้นไม้ทำให้สัมผัสสารก่อการระคายเคืองทำให้เกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือได้ และในการศึกษาของ Meding B. และคณะ พบว่า การทำสวนและเลี้ยงเด็กเล็ก เป็นปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมือได้ แต่เนื่องจากการศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ไม่พบว่าปัจจัยใดๆ ในการทำงานบ้านที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรค อาจเป็นเพราะชีวิตในเมืองมีเวลาที่จำกัดในการทำกิจกรรมในแต่ละอย่าง จึงทำให้มีโอกาสสัมผัสปัจจัยเสี่ยงน้อยกว่าผู้ที่มีเวลาในการทำกิจกรรมอื่นๆ นอกเวลางานมากกว่า

ข้อจำกัดของการศึกษารุ่นนี้ เนื่องจากการเป็นการศึกษา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่งข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูล ณ เวลานั้น และมีการถามข้อมูลย้อนหลัง ซึ่งทำให้ไม่สามารถหาความสัมพันธ์ก่อนหลัง ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องและการเกิดผื่นผิวหนังอักเสบบริเวณมืออย่างชัดเจนได้ และอาจมีอคติจากการตอบข้อมูล (Recall bias) ทำให้ค่าความชุกที่ได้ อาจมีค่าแตกต่างจากความเป็นจริงได้

อย่างไรก็ตาม ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษารุ่นนี้ เพื่อจะได้ทราบปัญหาในเบื้องต้น และแนวทางในการเฝ้าระวัง ให้ความรู้ในการป้องกันการเกิดโรค แต่ก็ควรมีการศึกษาในกลุ่มวิชาชีพอื่นๆ ด้วยเพื่อนำเปรียบเทียบ

แสดงให้เห็นปัจจัยเสี่ยงอื่นที่จะส่งผลต่อการเกิดโรคที่
แตกต่างกันออกไป

References

1. Brook, T. Preventing Occupational Contact Dermatitis[Online]. 2003. Available from: <http://www.endonurse.com/articles/341feat2.html>[2008, October 10]
2. Glen, H. C., Kenneth, A. K., and William, D. J. Use of aromatherapy products and increased risk of hand dermatitis in massage therapists. Arch Dermatol 2004; 140: 991-996.
3. Meding, B. Differences between the sexes with regard to work-related skin disease. Contact Dermatitis 2000; 43: 65-71.
4. Stefanie, S., Thomas, L., Diepgen, and Thomas, B. Occupational skin disease in cleaning and kitchen employee: course and quality of life after measure of secondary individual prevention. JDDG 2007; 5: 670-676.
5. Meding, B., and Swanbeck, G. Consequence of having hand eczema. Contact Dermatitis 1990; 23: 6-14.
6. Lammintausta, K., Kalimo, K. Does a patient occupation influence the course of atopic dermatitis. Acta Dermato-venereologica 1993; 73: 119-122.
7. Brisman, B., Meding, B., and Jarvholm, B. Occurrence of self reported hand eczema in Swedish baker. Occupationa Environmental Medicine 1999; 55: 750-754.
8. Jungbauer, F. H. W. Characteristics of wet work in the cleaning industry. Contact Dermatitis 2004; 51: 131-134.
9. Sunej, T., and Belsito, D. V. Occupational dermatoses in health care workers evaluated for suspected allergic contact dermatitis. Contact dermatitis 2008; 58: 285-290.
10. Hann, S., Houqhes, T., and Stone., N. M. Flexural allergic contact dermatitis to benzalkonium chloride in antiseptic bath oil. Br J Dermatol 2007; 157: 795-798.
11. Doom., G., and et al. Contact sensitivity to nonoxynols as a cause of intolerance to antiseptic preparations. J Am Acad Dermatol 1989; 21: 723-727.
12. Nilsson, E., Mikaelsson, B., and Anderson, S. Atopy occupation and domestic work as risk factors for hand eczema in hospital workers. Contact dermatitis 1985; 13: 216-223.